

Skłonność do przebaczenia a satysfakcja z życia studentów – moderacyjna rola płci

Tendency towards forgiveness vs. students' life satisfaction – gender as a moderator between forgiveness and life satisfaction

MARCIN WNUK, JERZY T. MARCINKOWSKI, BARBARA PURANDARE

Zakład Higieny, Katedra Medycyny Społecznej, Uniwersytet Medyczny im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu

Wprowadzenie. Celem artykułu była weryfikacja hipotezy, iż skłonność do przebaczenia studentów jest pozytywnie związana z satysfakcją życia. Dodatkowym celem było sprawdzenie, czy studentki mają większą skłonność do przebaczenia niż studenci a płeć jest zmienną moderacyjną pomiędzy motywacją do przebaczenia a satysfakcją z życia.

Materiał i metoda. Grupa badana składała się z 393 studentów. Zostały użyte następujące narzędzia: Interpersonalna Skala Motywacji Związanej z Przewinieniem (TRIM-12), Skala Satysfakcji z Życia (SWLS).

Wyniki. Nie zanotowano różnic pomiędzy mężczyznami i kobietami w odniesieniu do motywacji do unikania sprawcy krzywdy. Potwierdzono większą motywację do zemsty studentów w porównaniu ze studentkami. Płeć okazała się moderować relacje pomiędzy skłonnością do przebaczenia a satysfakcją z życia. Wśród studentek tendencja do unikania sprawcy krzywdy była pozytywnie skorelowana z satysfakcją z życia, podczas gdy motywacja do zemsty nie była związana z satysfakcją z życia. Wśród studentów, zarówno motywacja do unikania sprawcy krzywdy, jak również motywacja do zemsty były negatywnie związane z satysfakcją z życia. Starsze i gorzej wykształcone studentki były bardziej usatysfakcjonowane z życia. Spośród studentów ani wiek ani wykształcenie nie były skorelowane z satysfakcją z życia.

Słowa kluczowe: przebaczenie, satysfakcja z życia, moderator, studenci

Introduction. The study presented here verifies the assumption that among students forgiveness is positively related to life satisfaction. Additional aim was to verify whether women in comparison with men were more forgiving and whether gender was a factor moderating the relation between forgiveness and life satisfaction.

Material & Methods. The sample consisted of 393 students. The following tools were used: Transgression-Related Interpersonal Motivations Scale-12-Item Form (TRIM-12), Satisfaction With Life Scale (SWLS).

Results. There were no differences between men and women regarding motivation to avoid the transgressor. The results confirmed that men had higher motivation for revenge than women. Gender moderated the relationship between forgiveness and life satisfaction. Among the women the tendency to avoid the transgressor was positively related to life satisfaction and motivation for revenge was not related to life satisfaction. Among the men both motivation for revenge and motivation to avoid the transgressor correlated negatively with life satisfaction. Older women were more satisfied with life, but those more educated were less satisfied. Among the men neither education nor age was related to life satisfaction.

Key words: forgiveness, life satisfaction, students, moderator

© Hygeia Public Health 2013, 48(1): 51-55

www.h-ph.pl

Nadesłano: 17.01.2013

Zakwalifikowano do druku: 28.02.2013

Adres do korespondencji / Address for correspondence

Dr Marcin Wnuk

Zakład Higieny, Uniwersytet Medyczny w Poznaniu

ul. Rokietnicka 5c, 60-806 Poznań

tel. 48-61 854-73-90, e-mail: marwnuk@wp.pl

Wprowadzenie

Przebaczenie wydaje się odgrywać istotną rolę dla zdrowia psychicznego oraz dobrostanu jednostek. Spośród trzynastu artykułów na temat relacji pomiędzy obiema zmiennymi, aż siedem dotyczyło populacji osób młodych. Prawie wszystkie odnosiły się do przebaczenia innym, sześć spośród nich dotyczyło przebaczenia sobie, natomiast w trzech z nich brano pod uwagę przebaczenie Bogu. W dziesięciu publikacjach przebaczenie było operacjonalizowane jako cecha, natomiast w pozostałych trzech jako stan. Zgodnie

z dotychczasowymi badaniami oba konstrukty są ze sobą związane niezależnie od ich operacjonalizacji oraz zastosowanych narzędzi badawczych. Korelacje te mają słaby lub umiarkowany charakter w zależności od tego jaki aspekt przebaczenia oraz jakości życia jest uwzględniany.

We wszystkich dziewięciu projektach badawczych z użyciem depresji jako wskaźnika zdrowia psychicznego przebaczenie było jej korelatem, podobnie jak w ośmiu innych, gdzie jako wskaźnik zdrowia zastosowano lęk [1]. Jedną z miar używaną

jako wskaźnik dobrostanu w kontekście badań nad przebaczeniem była satysfakcja z życia. W badaniach przeprowadzonych przez Taussaint na reprezentatywnej próbie Amerykanów przebaczenie sobie i innym było pozytywnie związane z satysfakcją z życia [2]. W badaniach Krause i Ellison zrealizowanych wśród dorosłych w starszym wieku przebaczenie innym było pozytywnie skorelowane z satysfakcją z życia [3].

W literaturze przedmiotu przebaczenie jest ujmowane jako reakcja na zaistniałą sytuację, cecha osobowości lub cecha układu społecznego. Traktowanie przebaczenia jako reakcji zakłada odpowiedź ze strony osoby skrzywdzonej przejawiającą się w myśleniu o niej, pojawieniu się pewnych emocji i uczuć, jak również zachowań wobec niej. W przedstawionym kontekście reakcja na doznaną szkodę ma formę postawy wobec krzywdziciela odzwierciedlonej w sferze poznawczej, emocjonalnej oraz behawioralnej. Przedmiotem tej postawy jest osoba będąca źródłem trosk, cierpień i przykrości.

Przebaczenie traktowane w kategorii cechy charakteru jest rozumiane jako dyspozycja do przebaczenia innym w różnych okolicznościach i ujmowane na kontinuum przebaczenie – brak przebaczenia, przy założeniu, że znaczna część populacji znajduje się pośrodku tego kontinuum.

Przebaczenie jako cecha układu społecznego jest postrzegane w kategorii atrybutu podobnego to intymności, zaufania czy zaangażowania. Pewne struktury i układy społeczne takie jak małżeństwa, rodziny czy wspólnoty charakteryzują się dużym stopniem przebaczenia, podczas, gdy inne nie, tak jak ma to miejsce w przypadku instytucji społecznych działających zgodnie z zasadą ostracyzmu kierowanego wobec krzywdzicieli [4].

Cechą wspólną różnych koncepcji przebaczenia jest dążenie do osłabienia motywu zemsty oraz przewzięcie pragnienia unikania kontaktu ze sprawcą krzywdy [5]. Kiedy osoba skrzywdzona jest niezdolna do przebaczenia swojemu oprawcy powoduje to pojawienie się dwóch stanów emocjonalnych w postaci silnej postawy do unikania kontaktu wobec sprawcy krzywdy oraz silna motywacja do poszukiwania zemsty za doznane krzywdy. McCullough i wsp. [6] definiuje przebaczenie jako zespół zmian zachodzących u osoby skrzywdzonej w postaci spadku motywacji odwetu wobec sprawcy krzywdy, spadku motywacji do utrzymywania separacji od sprawcy krzywdy oraz wzrostu motywacji do pojednania oraz postrzegania dobrej woli krzywdziciela niezależnie od wyrządzonych przez niego szkód.

Płeć wydaje się odgrywać istotną rolę w kontekście dyspozycji do niektórych aspektów przebaczenia. Miller i wsp. [7] dokonali analizy 53 artykułów odnoszących się do 70 projektów badawczych do-

tyczących relacji pomiędzy płcią a przebaczeniem. Wykazała ona większą skłonność do przebaczenia kobiet w porównaniu z mężczyznami. Powyższy stan rzeczy można wyjaśnić w oparciu o proces socjalizacji i role społeczne wyznaczone ze względu na płeć, które zachęcają mężczyzn do tłumienia emocji z wyjątkiem agresji, natomiast od kobiet wymagają reagowania zrozumieniem, współczuciem oraz empatią [8, 9].

Mężczyźni są bardziej skłonni do zemsty od kobiet [6]. W badaniach przeprowadzonych wśród 600 studentów z Serbii płeć okazała się zmienną różnicującą badaną populację w odniesieniu do jednego z dwóch badanych aspektów przebaczenia w postaci motywacji do zemsty. Dowiedziono, że studenci są bardziej skłonni do zemsty niż studentki [10]. Płeć okazała się być zmienną moderacyjną pomiędzy przebaczeniem i szczęściem oraz depresją. W populacji mężczyzn motywacja do zemsty była związana z mniejszym poczuciem szczęścia, podczas, gdy wśród kobiet obie zmienne nie były ze sobą skorelowane. Analogicznie wśród mężczyzn motywacja do unikania była pozytywnie skorelowana z depresją, natomiast w grupie kobiet nie zanotowano związku pomiędzy tymi zmiennymi [10].

Hipotezy badawcze

1. Studentki posiadają mniejszą skłonność do zemsty niż studenci.
2. Skłonność do przebaczenia jest pozytywnie związana z satysfakcją z życia.
3. Płeć jest zmienną moderującą relacje pomiędzy tendencją do przebaczenia a satysfakcją z życia.

Materiał i metoda

W badaniach wzięło udział – w roku akademickim 2011/2012 w Bydgoskiej Szkole Wyższej w Bydgoszczy – 393 studentów fizjoterapii, rehabilitacji oraz zdrowia publicznego. Ankiety były rozdawane i wypełniane podczas zajęć. Kobiety stanowiły 84,7%, podczas, gdy mężczyzn było 15,3%. Wśród badanych było 93,1% katolików, 1,3% buddystów oraz 5,6% przedstawicieli innych wyznań. Wykształcenie średnie posiadało 91,1%, natomiast wyższe 8,9%. W grupie wiekowej między 20 a 30 rokiem życia znalazło się 81,9 badanych, między 31 a 40 11,2% badanych, między 40 a 50 rokiem 4,6% oraz między 50 a 60 rokiem życia 2,3% badanych.

Ankiety były rozdawane studentom podczas zajęć i następnie zbierane przez prowadzącego zajęcia. Wszyscy studenci wyrazili chęć uczestniczenia w badaniach.

Użyto następujących narzędzi badawczych: Interpersonalna Skala Motywacji Związanej z Przewinieniem (TRIM) oraz Skali Satysfakcji z Życia (SWLS) Diener w adaptacji Juczyńskiego.

Interpersonalna Skala Motywacji Związanej z Przewinieniem (TRIM) służy do mierzenia motywacji do przebaczenia [6]. Narzędzie to składa się z 12 pozycji testowych, spośród których pięć odnosi się do zemsty, natomiast siedem do unikania jako motywów związanych z percepcją interpersonalnego ataku dokonanego przez daną osobę. Odpowiedzi są udzielane na 5-stopniowej skali Likerta od „1” (zdecydowanie nie zgadzam się) do „5” (zdecydowanie zgadzam się). Wyniki są obliczane poprzez zsumowanie odpowiedzi uzyskanych na dane pytania. Narzędzie to posiada akceptowalną rzetelność mierzoną poprzez stabilność względną (zemsta α -Cronbacha = 0,90; unikanie α -Cronbacha = 0,86–0,94) oraz stabilność bezwzględną za pomocą test-retest (zemsta = 0,53–0,79; unikanie = 0,44–0,86 z 3–9 tygodniowym odroczeniem). Skalę to charakteryzuje odpowiednia trafność wewnętrzna mierzona przy użyciu analizy czynnikowej, jak również trafność zbieżna i różnicowa badana poprzez korelacje z innymi miarami przebaczenia oraz podobnymi konstruktami [6]. W relacjonowanych badaniach rzetelność wymiaru motywacja do zemsty wyniosła α -Cronbacha = 0,82, natomiast wymiaru motywacja do unikania α -Cronbacha = 0,91.

Skala Satysfakcji z Życia (SWLS) jest powszechnie używanym narzędziem do mierzenia dobrostanu psychicznego w oparciu o operacjonalizację satysfakcji z życia jako świadomej poznawczej oceny życia podczas której jednostka dokonuje porównania warunków swojego życia z narzuconymi sobie standardami [11]. Miara ta zawiera 5 stwierdzeń, na które osoba badana udziela odpowiedzi na 7-stopniowej skali. Im większa ilość punktów tym większa satysfakcja z życia osoby badanej. Skala ta posiada zadawalające właściwości psychometryczne. Jej rzetelność mierzona metodą test-retest wyniosła 0,83 po dwutygodniowym ponownym badaniu, 0,84 po miesięcznym, natomiast od 0,64 do 0,82 po dwumiesięcznym [12]. Jej jednoczynnikowy charakter został potwierdzony w kilku projektach badawczych [11, 12, 14, 15]. W przytaczanych badaniach rzetelność wyniosła α -Cronbacha = 0,74.

Wyniki

Do obliczeń zastosowano pakiet statystyczny SPSS wersja 20. Rezultaty różnic między płciami zostały przedstawione w tabeli I. Zanotowano różnicę między studentkami i studentami w odniesieniu do jednego spośród dwóch wskaźników przebaczenia w postaci motywacji do zemsty. Studenci uzyskali wyższy wynik na podskali motywacji do zemsty. Nie stwierdzono różnic pomiędzy obiema grupami w odniesieniu do drugiego wskaźnika przebaczenia w postaci skłonności do unikania sprawcy krzywdy, jak również satysfakcji z życia.

Tabela I. Wartości statystyki t-Studenta w odniesieniu do porównań międzygrupowych
Table I. Values of t-student statistics in inter-group comparisons

Zmienne	Grupa	N	Statystyka	Średnia	Odchylenie standardowe
Motywacja do zemsty	Kobieta	333	t=3,55*	16,08	5,85
	Mężczyzna	60		18,13	3,66
Motywacja do unikania sprawcy krzywdy	Kobieta	333	t=0,52	16,83	6,66
	Mężczyzna	60		17,33	6,68
Satysfakcja z życia	Kobieta	333	t=-1,84	16,28	3,49
	Mężczyzna	60		17,20	3,75

$p \leq 0,05^*$

Wśród studentek motywacja do unikania sprawcy krzywdy była pozytywnie związana z satysfakcją z życia oraz negatywnie skorelowana z wykształceniem. Zmienna ta nie była związana z wiekiem. W tej grupie wiek korelował pozytywnie z satysfakcją z życia, natomiast wykształcenie było negatywnie związane z satysfakcją z życia. Motywacja do zemsty nie była zależna od wieku studentek, natomiast korelowała negatywnie z wykształceniem. Również satysfakcja z życia nie była związana z motywacją do zemsty.

Wśród studentów zarówno motywacja do unikania sprawcy krzywdy, jak i motywacja do zemsty były negatywnie związane z satysfakcją z życia. W tej grupie nie zanotowano związków pomiędzy wiekiem i wykształceniem a satysfakcją z życia. Motywacja do zemsty nie była związana z wiekiem, natomiast pozytywnie korelowała z wykształceniem. Motywacja do unikania sprawcy krzywdy była pozytywnie skorelowana z wiekiem, nie będąc związana z wykształceniem (tab. II i III).

Tabela II. Macierz korelacji: grupa studentek (n=333)
Table II. Correlation matrix: group of female students (n=333)

	1	2	3	4
1. Motywacja do zemsty				
2. Motywacja do unikania sprawcy krzywdy	0,40**			
3. Satysfakcja z życia	0,11	0,36**		
4. Wiek	0,03	0,08	0,17**	
5. Wykształcenie	-0,24**	-0,19**	-0,17**	-0,02

* $p \leq 0,05$

** $p \leq 0,01$

Tabela III. Macierz korelacji: grupa studentów (n=60)
Table III. Correlation matrix: group of male students (n=60)

	1	2	3	4
1. Motywacja do zemsty				
2. Motywacja do unikania sprawcy krzywdy	0,36**			
3. Satysfakcja z życia	-0,44**	-0,36**		
4. Wiek	0,02	-0,27*	-0,24	
5. Wykształcenie	0,43**	0,08	-0,12	-0,13

* $p \leq 0,05$

** $p \leq 0,01$

Dyskusja

Zgodnie z postawioną hipotezą studenci posiadają większą tendencję do zemsty w porównaniu ze studentkami. Płeć okazała się nie różnicować badanych pod względem motywacji do unikania sprawcy krzywdy. Uzyskane wyniki są zbieżne z dotychczasowymi rezultatami badań wskazując na fakt, iż kobiety są bardziej skłonne do przebaczenia w porównaniu z mężczyznami, ale tylko w odniesieniu do mniejszej motywacji do zemsty [6, 10].

Również hipoteza stwierdzająca istnienie pozytywnej zależności pomiędzy skłonnością do przebaczenia a satysfakcją z życia została w znacznej mierze potwierdzona. W przypadku młodzieży studiującej płci męskiej motywacja do przebaczenia w postaci braku tendencji do zemsty oraz unikania sprawcy krzywdy była pozytywnie związana z satysfakcją z życia. W odniesieniu do studentek motywacja do unikania sprawcy krzywdy była pozytywnie związana z satysfakcją z życia. Oznacza to, że studenci będący mężczyznami dzięki temu, że potrafią okiełznać chęć zemsty oraz pragnienie unikania sprawcy krzywdy mogą cieszyć się większą satysfakcją z życia. U studentek jest odwrotnie, gdyż zwiększonej motywacji do unikania sprawcy krzywdy towarzyszy większa satysfakcja z życia. W przypadku studentów płci męskiej otrzymane rezultaty były zbieżne z wynikami badań przeprowadzonych wśród studentów z Serbii, gdzie zastosowano inne miary dobrostanu, takie jak depresja i poczucie szczęścia [10]. W odniesieniu do studentek różnice w obu projektach badawczych dotyczyły tylko jednego z aspektów przebaczenia – unikania sprawcy krzywdy. Wśród polskich studentek zanotowano związek tej zmiennej z satysfakcją z życia, podczas, gdy w przypadku studentek z Serbii ten wskaźnik przebaczenia nie korelował ze szczęściem oraz depresją [10].

Hipoteza o moderacyjnej roli płci pomiędzy skłonnością do przebaczenia i satysfakcją z życia studentów została potwierdzona. Okazało się, że tak samo jak wśród studentów z Serbii płeć pełni moderacyjną funkcję pomiędzy oboma wskaźnikami przebaczenia a satysfakcją z życia [10]. O ile wśród mężczyzn tendencja do unikania sprawcy krzywdy była związana z mniejszą satysfakcją z życia, o tyle wśród kobiet unikanie sprawcy krzywdy było związane z większą satysfakcją z życia. Wśród studentek w porównaniu ze studentami nie stwierdzono związku pomiędzy motywacją do zemsty a satysfakcją z życia.

Brak różnic pomiędzy płciami w poziomie motywacji do unikania sprawcy krzywdy i mniejszą motywację do zemsty studentek w porównaniu do studentów można wyjaśnić w oparciu o proces socjalizacji oparty na uczeniu ról związanych z płcią, którego istotnym elementem jest karanie u dziewczynek zachowań agresywno-ofensywnych przy równoczesnym

wzmocnieniu u nich postaw charakteryzujących się zrozumieniem, współczuciem oraz empatią [8, 9]. Z drugiej strony w społeczeństwie jest obecna tendencja polegająca na większym przyzwoleniu wobec zachowań agresywnych mężczyzn niż kobiet.

Powyższe elementy mogą decydować o tym, że studentki w kwestionariuszu, którego pytania mają deklaratorywny charakter odpowiadały zgodnie z wyuczonymi postawami oraz oczekiwaniami społecznymi. W przedstawionym kontekście unikanie przez studentki osoby będącej sprawcą krzywdy wydaje się dużo bardziej akceptowalnym sposobem braku przebaczenia niż chęć zemsty. Przypuszczenia te zdają się mieć odzwierciedlenie w uzyskanych wynikach współczynników korelacji w grupie mężczyzn i kobiet w odniesieniu do relacji pomiędzy unikaniem sprawcy krzywdy a satysfakcją z życia. Okazało się, że u kobiet ta forma braku przebaczenia jest pozytywnie związana z satysfakcją z życia, natomiast u mężczyzn towarzyszy jej mniejsza satysfakcja z życia. Może to świadczyć o tym, że kobiety dają sobie przyzwolenie na taki sposób rewanżu i zemsty, który wydaje się być akceptowalny społecznie, gdyż nie wymaga od nich podejmowania czynnych działań odwetowych ograniczając się do biernych sposobów radzenia sobie poprzez unikanie osoby ze strony której doznały cierpienia i krzywdy.

Otrzymane wyniki niosą za sobą pewne implikacje teoretyczne i praktyczne. Przede wszystkim potwierdzają wcześniejsze wyniki badań świadczące o tym, że kobiety są bardziej skłonne do przebaczenia, a przejawia się to u nich w mniejszej skłonności do zemsty w porównaniu z mężczyznami. Są one również zbieżne z dotychczasowymi wynikami badań wskazującymi na moderacyjną rolę płci pomiędzy przebaczeniem a dobrostanem mierzonym za pomocą satysfakcji z życia.

Z perspektywy praktycznej uzyskane rezultaty implikują koncentracje na odmiennych działaniach terapeutycznych w pracy nad przebaczeniem studentów i studentek w kontekście poprawy satysfakcji z życia. W przypadku studentów skutecznym sposobem na większą satysfakcją z życia jest koncentracja na redukcji motywacji do zemsty oraz unikania sprawcy krzywdy podczas, gdy u kobiet efektywną metodą na większe zadowolenie z życia może być zachęcanie do unikania osoby będącej źródłem bólu i cierpienia. Przeprowadzone badania mają wstępny charakter. Stanowią one zachętę dla innych badaczy do dalszych analiz relacji między fenomenem przebaczenia a dobrostanem z użyciem różnorodnych miar dobrostanu, szczególnie wśród populacji bardziej heterogenicznych ze względu na wiek i wykształcenie oraz takich, które w swoim życiu doświadczyły szczególnego typu krzywd, takich jak przemoc fizyczna lub seksualna.

Piśmiennictwo / References

1. Toussaint L, Webb JR. Theoretical and empirical connections between forgiveness, mental health, and well-being. [in:] Handbook of forgiveness. Worthington EL (ed). Brunner-Routledge, NY 2005: 349-362.
2. Taussaint LL, Williams DR, Musick MA, Everson SA. Forgiveness and health: Age differences in U.S. probability sample. J Adult Dev 2001, 8: 249-257.
3. Krause N, Ellison CG. Forgiveness by God, forgiveness of others, and psychological well-being in late life. J Sc Stud Religion 2003, 42: 77-93.
4. Snyder CR, Lopez SJ. The psychology of forgiveness. [in:] Handbook of positive psychology. McCullough ME, Witvliet CO (ed). Oxford University, NY 2002: 446-458.
5. Linley PA, Joseph S. Sztuka wybaczenia: rozwój programów grupowych i społecznych interwencji. [w:] Psychologia pozytywna w praktyce. Fincham FD, Kashdan TB (red). PWN, Warszawa 2007: 363-388.
6. McCullough ME, Rachal KC, Sandage SJ, Worthington EL, Brown SW, Hight TL. Interpersonal forgiving in close relationships II: Theoretical elaboration and measurement. J Personality Social Psychol 1998, 75: 1586-1603.
7. Miller AJ, Worthington EL Jr, McDaniel MA. Gender and forgiveness: A Meta-analytic review and research agenda. J Social Clin Psychol 2008, 27: 843-876.
8. Gault BA, Sabini J. The roles of empathy, anger, and gender in predicting attitudes toward punitive, reparative, and preventative public policies. Cognition Emotion 2000, 14: 495-520.
9. Kopper BA, Epperson DL. The experience and expression of anger: Relationships with gender, gender-role socialization, and mental health functioning. J Counseling Psychol 1996, 43: 158-165.
10. Rijavec M, Jurčec L, Mijočević I. Gender differences in the relationship between forgiveness and depression/happiness. Psihologijske Teme 2010, 19: 189-202.
11. Diener E, Emmons RA, Larsen RJ, Griffin S. The Satisfaction with Life Scale. J Personality Assessment 1985, 49: 71-75.
12. Pavot W, Diener E. Review of the satisfaction with life scale. Psychological Assessment 1993, 5: 164-172.
13. Pavot W, Diener E, Colvin CR, Sandvik E. Further validation of the Satisfaction evidence for the cross-method convergence of well-being. Soc Indicators Res 1991, 28: 1-20.
14. Shevlin ME, Bunting PB. Confirmatory factor analysis of the satisfaction with life scale. Perceptual Motor Skills 1994, 79: 1316-1318.
15. Lewis CA, Shevlin ME, Bunting BP, Joseph S. Confirmatory factor analysis of the satisfaction with life scale: replication and methodological refinement. Perceptual Motor Skills 1995, 80: 304-306.